

DOI: 10.21564/2786-7811.1.290464

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ЗАТЯГУВАННЮ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Кабальський Роман Олександрович,
асистент кафедри теоретико-правових дисциплін
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0002-7581-432X

e-mail: kabalskiy@ukr.net

Анотація. У тексті висвітлено ключовий аспект запобігання зловживанням у цивільному судочинстві, а саме встановлення чітких і прозорих правил цивільного судочинства. Правила цієї системи визначають права та обов'язки всіх учасників судового процесу та є основою для справедливого та ефективного правосуддя. Також у тексті акцентується на важливості судового нагляду як інструменту, що гарантує дотримання цих правил, а також захищає цілісність процесу. Зловживання процесуальними правами може перешкоджати реалізації судового захисту, і таке зловживання може відбуватися різними способами, включаючи перенесення судових засідань та неподання або надання неправильних доказів. Далі в статті наводиться заходи протидії зловживанню процесуальними правами та оптимізації перебігу судового процесу. Останнім пунктом статті є зазначення того, що це право є актуальним на міжнародному рівні та підпадає під юрисдикцію Європейського Суду з прав людини та інших міжнародних органів, та заклик до всіх держав дотримуватися вимог розумного строку розгляду справи для відповідності європейським стандартам. У цілому, стаття надає глибокий огляд і аналіз питання правил цивільного судочинства та їх впливу на забезпечення справедливості та ефективності судової системи. Так досліджено основні тенденції запобігання затягуванню цивільного процесу в зарубіжних країнах, які полягають у визначенні спрощених процедур щодо справ відповідно до ціни позову, застосуванні спрощеної моделі розгляду судової

справи у випадку безспірних вимог, застосуванні спрощеної моделі розгляду судової справи у випадку безспірних вимог, використанні альтернативних способів вирішення спорів, вдосконаленні позовних проваджень для своєчасного розгляду справ, передбаченні процедури розгляду судової справи без однієї із сторін, запровадженні системи електронного судочинства, використанні превентивних механізмів прискорення судових проваджень.

Ключові слова: зловживання процесуальними правами, затягування цивільного процесу, оптимізація перебігу судового процесу.

FOREIGN EXPERIENCE IN PREVENTING PROTRACTED LEGAL PROCEEDINGS

Roman O. Kabalskyi,

Assistant professor at the Department of Theoretical Legal Subjects

Poltava Law Institute of the Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0002-7581-432X

e-mail: kabalskiy@ukr.net

Summary. The text highlights a key aspect of preventing abuses in civil procedure, namely, the establishment of clear and transparent rules of civil procedure. These rules serve as the foundation for a fair and efficient system of justice, defining the rights and obligations of all participants in the judicial process and serving as the basis for fair and effective justice. The importance of judicial oversight is also emphasized as a tool that guarantees compliance with these rules and safeguards the integrity of the process. Abuse of procedural rights can hinder the realization of legal protection and may manifest in various ways, including the postponement of court hearings and the submission or provision of incorrect evidence. Furthermore, the article discusses measures to counteract the abuse of procedural rights and optimize the course of the judicial process. The final point of the article underscores the relevance of this right at the international level, falling under the jurisdiction of the European Court of Human Rights and other international bodies. It calls on all states to adhere to the

requirements for a reasonable timeframe for case consideration in accordance with European standards. In summary, the article provides a thorough overview and analysis of the rules of civil procedure and their impact on ensuring fairness and efficiency within the judicial system. The main trends in preventing the prolongation of civil proceedings in foreign countries have been explored. These trends include the definition of simplified procedures based on the value of the claim, the application of a streamlined model for handling uncontested claims, the use of alternative dispute resolution methods, improvements in the process of filing lawsuits for timely case resolution, provisions for the hearing of cases in absentia of one of the parties, the introduction of electronic litigation systems, and the utilization of preventive mechanisms to expedite judicial proceedings.

Key words: abuse of procedural rights, prolongation of civil proceedings, optimization of the course of judicial proceedings.

Постановка проблеми. Одним із ключових аспектів запобігання зловживанням є встановлення чітких і прозорих правил цивільного судочинства. Ці правила служать основою для справедливої та ефективної системи правосуддя, встановлюючи права та обов'язки всіх залучених сторін. Судовий нагляд відіграє вирішальну роль у забезпеченні дотримання цих правил. Суди мають повноваження втручатися, коли є ознаки порушення процесуальних прав, таким чином захищаючи цілісність процесу.

Отже, зловживання процесуальними правами, так чи інакше, має бути спрямоване на перешкоджання реалізації механізму захисту. При цьому суб'єктами, які можуть зловживати своїми процесуальними правами, можуть бути не тільки особи, які беруть участь у справі, але й інші учасники процесу, оскільки кожен з них наділений процесуальними правами і обов'язками в тій чи іншій мірі, і, як наслідок, може впливати на хід самого провадження. Форми реалізації при цьому можуть полягати у перенесенні судового засідання, безпідставному затягуванні судового процесу, перешкоджанні розгляду справи,

у тому числі шляхом неподання доказів, або надання неналежних доказів по справі, безпідставному оскарженні судового рішення, а також іншими шляхами, що тягне за собою перешкоджання прийняттю законного та обґрунтованого рішення, або його виконанню.

Стан опрацювання обраної проблематики, аналіз останніх публікацій та досліджень. Зазначимо, що, якщо інститут зловживання процесуальними правами є достатньо розроблений в доктрині цивільного процесуального права, то безпосередньо іноземний досвід протидії затягуванню судового процесу є малодослідженим. Окремі аспекти аналізованого питання досліджували Луспеник Д., Кохановська Т.Є., Прилуцький С.В. та ін.

Мета статті. Метою дослідження іноземного досвіду протидії затягуванню судового процесу може бути ряд цілей, включаючи: ознайомлення з ефективними практиками та інструментами інших країн для запобігання затягуванню судового процесу; вивчення різних моделей розгляду судових справ у зарубіжних країнах та їхніх переваг та недоліків; порівняння законодавства і судової практики інших країн із відповідними вітчизняними стандартами і нормами вітчизняного законодавства; розробка рекомендацій для покращення внутрішньої правової системи та судової практики у власній країні на основі іноземного досвіду; визначення ключових чинників, що сприяють затягуванню судових справ, та пропозиції щодо їх подолання; вивчення методів прискорення судових рішень та запобігання надмірній тривалості судових процедур та ін.

Виклад основного матеріалу. Право на розгляд справи упродовж розумного строку в законодавстві зарубіжних країн набуло нормативного закріплення достатньо давно. Так, основою витoku цього права в країнах англо-саксонської правової сім'ї вважають Велику Хартію Вольностей, п. 40 якої передбачено, що нікому не будуть відмовляти у праві та справедливості чи затримувати їх.

В країнах романо-германської правової системи перша згадка про необхідність забезпечення права на своєчасний розгляд справи передбачена в

Кодексі Людовіка XIV 1667 року, у преамбулі якого зазначалось, що метою прийняття цього кодексу є здійснення судочинства в максимально швидкий строк.

В новітній історії це право закріплюється статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що також підкріплюється і численною практикою ЄСПЛ. Першою справою ЄСПЛ, яка стосувалась саме дотримання розумних строків стала справа «Стогмюллер проти Австрії». В своєму рішенні суд визначив, що розумний строк розгляду справи полягає в необхідності захистити сторони від тривалих процесуальних затягувань, а обвинувачених осіб в стані невизначеності [1].

Крім ЄСПЛ право на розумні строки судового захисту можуть розглядатися в Європейському суді загальної юрисдикції та в Європейському суді відповідно до ст. 47 Хартії Європейського союзу про основоположні права.

З урахуванням вищезазначених вимог кожна держава, в тому числі і Україна, має виконувати і вимоги щодо розумного строку розгляду справи для відповідності вимогам європейської спільноти.

Таким чином, можна стверджувати, що на міжнародному рівні закріплено два рівні запобігання затягуванню цивільного процесу: нормативний та юрисдикційний.

Автори Міжнародних стандартів високої якості правосуддя визначають своєчасність як «баланс між часом, що необхідний для належного отримання, надання й оцінювання доказів, права та аргументів, і невиправданим зволіканням з причин неефективного процесу чи недостатніх ресурсів [2].

Відповідно до даних доповіді Австралійського центру інновацій у правосудді, своєчасність визначається як міра, в межах якої особи, що беруть участь в спорі, а також особи поза межами судової системи вважають, що кожна можливість вирішити справу до початку чи продовження судового процесу вичерпана, процеси є неефективними, а зволікання, якого можна уникнути, мінімізовано чи усунуто із цього процесу на підставі того, що відповідає

конкретній категорії чи типу спору, процес вирішення спору, що використовується, сприймається як справедливий, а прийняте рішення відповідає верховенству права [3].

У частині забезпечення права на розгляд справи упродовж розумного строку варто зазначити, зокрема, про такі пілотні рішення ЄСПЛ, як рішення у справах «Кудла проти Польщі» [4], «Лукенда проти Словенії» [5], у яких Суд зобов'язав відповідні держави вжити заходів, які спрямовані на забезпечення ефективного засобу правового захисту вказаного права, що мало наслідком прийняття в цих країнах спеціальних законів.

Отже, закріплення права на розгляд справи упродовж розумного строку в міжнародних актах і можливість судового захисту цього права в ЄСПЛ на підставі Конвенції та в інших наднаціональних установах є гарантіями реалізації цього права в конкретній державі, яка ратифікувала відповідний міжнародно-правовий договір. За своїм змістом така гарантія передбачає позитивне зобов'язання держави свої судові системи так, щоб забезпечити право кожної особи на розгляд її цивільної справи упродовж розумного строку. У свою чергу, таке зобов'язання включає як установлення в національному законодавстві механізмів, спрямованих на запобігання затягуванню цивільного процесу, так і забезпечення ефективних засобів захисту в разі порушення цього права.

Щодо основних тенденцій запобігання затягуванню цивільного процесу в зарубіжних країнах слід відносити наступні:

1) Визначення спрощених процедур щодо справ відповідно до ціни позову.

Як правило, малозначні процедури відрізняються в різних країнах, проте можливо виокремити такі особливості, як (а) встановлення істотної ознаки позову через визначення ціни позову, що дозволяє застосовувати вказану процедуру; (б) встановлення обмеження через предметну юрисдикцію; (в) встановлення спрощеної процедури розгляду справи під час якого всі процесуальні дії здійснюються в одному засіданні (Німеччина, Польща). Також

в межах такої процедури може виключатись участь експерта (Польща) або обмежуватись кількість таких учасників (Португалія); (г) встановлення обмежень права на апеляційне оскарження малозначних справ. Наприклад, Польща, Угорщина обмежують право на апеляційне оскарження справ розглянутих за такою процедурою крім випадку значного порушення процесуального законодавства. В Іспанії, Австрії можливим апеляційне оскарження є тільки за умови перевищення певної встановленої суми позову [6].

2) Застосування спрощеної моделі розгляду судової справи у випадку безспірних вимог.

Така процедура застосовується в тому випадку, коли відповідач не оспорує позовні вимоги, тобто необхідність проведення повноцінного судового засідання відсутня. В деяких країнах така умова є абсолютною (Іспанія, Німеччина), а в інших у комплексі з фактором малозначності справи (Португалія).

Цікавим є також поділ такої процедури на документарну та без документарну. Їх відмінність полягає у необхідності позивачу надавати підтверджуючі документи чи ні. В такому випадку рішення суду оформлюється у вигляді судового наказу та не підлягає оскарженню.

Наказна модель судового розгляду запроваджено Регламентом Єврокомісії № 1896/1006 від 12.12.2008 року для всіх країн Європейського союзу крім Данії. Цей документ передбачає відсутність обов'язку надавати докази для наказного провадження, при чому боржник також має право подати заперечення без додавання жодних підтверджуючих документів. Проте, у випадку, якщо боржник оспорує судовий наказ, то модель судового розгляду переходить до звичайного позовного провадження [7].

3) Використання альтернативних способів вирішення спорів. Прослідковується чіткий причинно-наслідковий зв'язок між зменшенням кількості справ, що передані на судовий розгляд та популяризацією альтернативних способів вирішення спорів. У зв'язку з цим знижується

завантаженість на суддів та судові справи розглядаються більш якісно та швидше. Крім того, самі альтернативні способи вирішення спору надають можливість сторонам знайти вирішення конфлікту набагато швидше, ніж це пропонує судова процедура.

4) Вдосконалення позовних проваджень для своєчасного розгляду справ.

Шляхом процесуальної концентрації. Верховний суд Франції у рішенні від 07.07.2006 року, визначив принцип концентрації як покладення на сторін обов'язку зазначити в початкових заявах всі факти і докази, що стосуються своїх позовних вимог [8]. Цей принцип також зобов'язує сторони залучати третіх осіб, свідків та експертів на початкових стадіях судового розгляду. На практиці такий метод реалізовується через встановлення особливих термінів подання документів, доказів. Так, наприклад, згідно з ЦПК Словаччини суддя має право встановити певні строки для подання сторонами доказів, інакше вони не будуть прийняті до розгляду [9].

Крім того законодавство Чехії та Словенії передбачає обов'язок сторін подати всі докази до першого слухання, інакше вони не приймаються до розгляду, крім випадків, якщо були наявні поважні причини їх неподання.

Шляхом застосування заходів процесуального примусу у разі зловживання правами та навмисного затягування цивільного процесу. До таких заходів належать штрафи, відмову у задоволенні вимоги, що призведе до затягування судового процесу, видалення з зали судового засідання, зменшення оплати за проведення експертизи у разі порушення строків її проведення.

Застосування заходів процесуального примусу має на меті стимулювати учасників справи, їхніх представників та інших учасників судового процесу виконувати покладені на них процесуальні обов'язки в строки, встановлені законом, та добросовісно реалізовувати їхні процесуальні права з метою швидкого та своєчасного розгляду справи. До таких заходів можна віднести: штрафи, відмову в санкціонуванні дій,

спрямованих на затягування цивільного процесу, видалення із зали судового засідання, зменшення оплати за проведення експертизи в разі порушення строків її проведення.

5) Передбачення процедури розгляду судової справи без однієї із сторін. Такий механізм застосовується у разі неявки однієї із сторін на судове засідання. Наприклад, за ЦПК Словаччини суд наділяється повноваженням ухвалювати рішення без присутності однієї із сторін, якщо вона була належно повідомлена про призначення судового розгляду та не повідомила про причини своєї неявки [9].

Можливість ухвалення розгляду справи за відсутності однієї зі сторін передбачена також ЦПК Чехії за таких умов:

- належним чином повідомлений про розгляд справи відповідач не з'явився в судове засідання та був проінформований про наслідки його неявки;
- позивач з'явився в судове засідання і не заперечує проти заочного розгляду справи;
- пред'явлений позов про визнання права, оскільки рішення в заочному порядку не може стосуватися виникнення, зміни чи припинення правових відносин між сторонами [10].

Таким чином, наявність процедури прийняття рішення за відсутності однієї зі сторін дозволяє уникнути неодноразових відкладень справи і відповідно – затягування її розгляду, на чому наголошується і в спеціальній літературі.

б) Запровадження системи електронного судочинства. Окрема увага країнами Європейського союзу приділяється сучасним інформаційним технологіям, які можуть покращити якість надання судових послуг. Електронний документообіг забезпечує можливість обміну документами між стороною та суду. Електронне судочинство значно скорочує час на доставку документів, забезпечує переконання щодо належного повідомлення про судове засідання, забезпечує зручне ознайомлення з матеріалами справи.

Згідно з Дослідженням ситуації щодо використання інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) у судових системах держав-членів ЄС, у тому числі щодо електронного правосуддя», опублікованим Радою ЄС у травні 2007 р., «останніми роками можна спостерігати встановлення в національних правилах судочинства можливості направляти процесуальні документи в електронній формі. Електронний документообіг застосовується в цивільних і скорочених провадженнях, хоча й не набув загального поширення» [11].

Зрештою, судова система США стала частиною «електронного суду» («e-суду»), що забезпечує доступ до інформації про судові процеси та інші судові провадження (наприклад, <http://iapps.courts.state.ny.us/webcivil/ecourtsMain>). З 1998 року всі федеральні суди США прийняли систему Case Management / Electronic Case Files (CM/ECF) для сприяння електронному зберіганню, формуючи загальну інтегровану систему для широкого використання електронного зберігання в усіх судах США. Система електронного діловодства (CM/ECF) для формування загальної інтегрованої системи та, крім того, система публічного доступу до судових електронних записів (PACER), що забезпечує доступ до відповідних файлів в Інтернеті (<http://www.pacer.gov/cmecf/>). Портал E-court Australia визначає етичні принципи роботи електронного суду. По-перше, учасники судового процесу (судді, соліситори та баристери) повинні бути досвідченими, професійними та неупередженими. Австралійська система електронного судочинства передбачає, що протягом шести місяців, відведених на розгляд кожної справи, може бути вирішено одночасно щонайменше 2000 справ. Існують також окремі підсистеми для розгляду судових процесів та апеляцій, а також відеоконференцій за допомогою Skype (<http://e-court.au.com>).

7) Використання превентивних механізмів прискорення судових проваджень. Такі механізми забезпечують можливість звернення безпосередньо до вищого суду, до суду, який допустив порушення.

Висновки та пропозиції. Можна стверджувати, що країни Європейського союзу мають достатньо розгалужену систему механізмів протидії затягуванню

строків цивільного процесу, що виявляється у превентивних заходах: використанні альтернативних засобів вирішення спорів, запровадження електронного судочинства, механізми прискорення судових проваджень, вдосконалення позовних проваджень, спрощення судових процедур, та наприклад застосування заходів процесуального примусу у випадку, коли зловживання правами чи затягування строків судового провадження вже відбулось. Цей досвід частково вже використовується в Україні, проте деякі механізми можуть бути цікавими для вітчизняного законодавця задля забезпечення відповідності законодавства вимогам Європейського союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Case of stögmüller v. Austria. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B"itemid":\["](https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B). (дата звернення: 10.07.2023).
2. International Framework for Court Excellence. Court Excellence. Court Excellence. URL: <https://www.courtexcellence.com/>. (дата звернення: 10.07.2023).
3. The Timeliness Project: Background Report. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2713502. (дата звернення: 10.07.2023).
4. Справа «Кудла проти Польщі». Практика Європейського суду з прав людини. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIIdx=327>. (дата звернення: 10.07.2023).
5. Справа “Лукенда проти Словенії”. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?filename=CASE+OF+LUKENDA+v.+SLOVENIA>. (дата звернення: 10.07.2023).
6. The European Commission for the Efficiency of Justice. European judicial systems. URL: <https://rm.coe.int/european-judicial-systems-edition-2014-2012-data-efficiency-and-qualit/1680785d95>. (дата звернення: 10.07.2023).

7. EC Regulation № 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure. URL: <https://eurlex.europa.eu>. (дата звернення: 10.07.2023).

8. Coslin Chr., Mougin I. Modernisation of pleadings in French civil procedure. URL: <https://www.lexology.com>. (дата звернення: 10.07.2023).

9. Svetlana F. Civil Litigation Procedure – a New Code of Procedure of the Slovak Republic. https://www.researchgate.net/publication/313590593_Civil_Litigation_Procedure_-_a_New_Code_of_Procedure_of_the_Slovak_Republic. (дата звернення: 10.07.2023).

10. Sehnálek D. Evidence in Civil Law – Czech Republic. – Institute for Local Self-Government and Public Procurement. URL: <http://www.lex-localis.press/index.php/LexLocalisPress/catalog/book/51>. (дата звернення: 10.07.2023).

11. Miklós K., Zoltán N. Electronic Technology and Civil Procedure. New Paths to Justice from Around the World. URL: <https://civilprocedurereview.com/revista/article/download/43/40>. (дата звернення: 10.07.2023).